

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ СІМ'Ї В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

автора можуть набирати окремої індивідуальної форми. Змістом пам'яті може бути все те, що колись було в свідомості та підсвідомості суб'єкта пам'яті, і перетворилося на його мнемічний досвід: відчуття, думки, сни, мрії, емоційні стани, бажання. Однак предметом такої оповіді завжди виступає не тільки власна пам'ять, але й пам'ять інших – індивідуальна або колективна – менш або більш усвідомлена суб'єктом пам'яті. Феномен пам'яті, а отже й зміст нарації пам'яті завжди ґрунтується на відтворенні того, чого вже нема.

1. Бергсон А. *Творческая эволюция. Материя и память* / А. Бергсон; Пер. с франц. – Мн.: Харвест, 1999. – 1408 с.

2. Риклр П. *Память, история, забвение* / П. Риклр;

Пер с франц. – М.: Издательство гуманитарной литературы, 2004. – 728 с.

3. Успенский Б.А. *Поэтика композиции: Структура художественного текста и типология композиционной формы* / Б.А. Успенский Семиотика искусства. – М., 1995. – С. 7–218.

4. Фрейд З. *Воспоминание, повторение, проработка* / З. Фрейд *Методика и техника психоанализа*. СПб.: Алетейя, 1998. – С. 266–272.

5. Хцюк А. *Атлантида: Розповідь про Велике Князівство Балаку; Місяцева земля: Друга розповідь про Велике Князівство Балаку: пер. із пол. / А. Хцюк*. – К.: Критика, 2011. – 544 с.

6. Шухевич С. *Моє життя. Спогади* / С. Шухевич. – Лондон, 1991. – 249 с.

7. Kordys J. *Pamięć i opowiadanie, w tegoż: Kategorie antropologiczne i tożsamość narracyjna*, Kraków 2006, 217 s.

Стаття надійшла до редакції 11.04.2014

УДК 316.356.2:392.3

Світлана Пшеславська, аспірантка кафедри теорії та історії педагогіки
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ СІМ'Ї В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

У статті актуалізується проблема існування феномену сім'ї в історичній ретроспективі та на сучасному етапі розвитку суспільства.

Ключові слова: сім'я, сімейні цінності, сімейні відносини, батьківство, материнство.

Літ. 12.

Светлана Пшеславская, аспирантка кафедры теории и истории педагогики
Национального педагогического университета имени М.П. Драгоманова, г. Киев

ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ИНСТИТУТА СЕМЬИ В СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНЕ

В статье актуализируется проблема существования феномена семьи в исторической ретроспективе и на современном этапе развития общества.

Ключевые слова: семья, семейные ценности, семейные отношения, отцовство, материнство.

Svetlana Psheslavska, Postgraduate Student of the Theory and History of Pedagogic
National Pedagogical University by M.Drahomanov, Kyiv

FEATURES FUNCTIONING OF THE FAMILY IN MODERN UKRAINE

This paper disclose the problem of the existence of the family phenomenon historically and in modern society.

Keywords: family, family values, family relationships, parenthood.

Актуальність дослідження. Побудова громадянського суспільства, інтеграція України у європейське співтовариство передбачають орієнтацію на людину, її духовну культуру. Морально-духовне становлення дітей і учнівської молоді, їхня підготовка до активної, творчої, соціально значущої, сповненої особистісного смислу життєдіяльності є найважливішою складовою розвитку суспільства і держави.

Духовний розвиток особистості досягає найвищого ступеня тоді, коли виявлення моральних принципів і норм, правил поведінки і діяльності у вчинках виступає не просто як результат зовнішньої необхідності, а як дія внутрішньої моральної потреби особистості, яка свідомо спрямовує свої інтереси і цілі. При цьому цінності особистості тісно пов'язані з цінностями сім'ї.

Саме сім'я являється однією із найголовніших

цінностей, що створило людство. Ні одна нація, ні одне культурне суспільство не змогло обійтись без сім'ї, що відіграє важливу роль у зміцненні здоров'я і виховання, забезпечення економічного і соціального розвитку суспільства, в покращенні демографічної ситуації.

Сучасна сім'я, як і все українське суспільство, перебуває у кризовому стані, що характеризується зростанням психологічного напруження, збільшенням кількості стресових ситуацій, відмовою від усталених цінностей і появою нових, іноді необґрунтованих і скороминучих їхніх різновидів. Це негативно позначається на функціонуванні інституту сім'ї, змісті внутрішньо сімейної життєдіяльності, що часом базується на владно – підвладних взаєминах, зумовлюючи високий рівень розлучень; спостерігається поширення консенсуальних шлюбів, трансформація світоглядних настанов щодо сімейного життя, наслідком якої є лібералізація ранніх і невпорядкованих міжстатевих відносин, нехтування важливістю побудови сім'ї на засадах культурних норм і цінностей.

Про загострення проблем, пов'язаних із життєдіяльністю сім'ї, засвідчує увага до них на державному рівні. 21 вересня 2011 р. відбулися Парламентські слухання на тему "Інститут сім'ї в Україні: стан, проблеми та шляхи їх вирішення", під час яких обговорювалися питання, що стосуються різних соціальних, економічних, моральних, інформаційних складових інституту сім'ї. У зв'язку з цим було ухвалено Постанову Верховної Ради України від 20. 12. 2011 р. про Рекомендації парламентських слухань на тему "Інститут сім'ї в Україні: стан, проблеми та шляхи вирішень" у якій наголошується на необхідності пропагування та поширення позитивних сімейних цінностей, розроблення програм щодо підготовки молоді до подружнього життя і формування відповідального батьківства та запровадження їх у навчальних закладах.

Аналіз останніх досліджень. Означена проблема не є новою для вітчизняної психолого-педагогічної науки і практики. Уперше в педагогіці В. Сухомлинський обґрунтував концепцію, яка базується на глибокому психологічному аналізі сімейних відносин, принципах гуманізму, визнанні дитини вищою цінністю, визначив місце сім'ї в цілісному процесі формування особистості, розробив і перевіряв на практиці ідею співдружності сім'ї і школи у вихованні дітей тощо.

Серед найбільш відомих спеціалістів в галузі дослідження сім'ї можна виділити М.Й. Боришевського, І.С. Дьоміну, В.І. Зацепіна, Л.М. Бучинську, що вивчали ряд важливих проблем, пов'язаних із

репродуктивною поведінкою сім'ї, поєднанням професійних і сімейних ролей працюючих жінок, розподіл влади та обов'язків у сім'ї та вихованні дітей. Також варто згадати Л.І. Швидку та Ю.Г. Горбатко, які вивчали питання актуальності образу сім'ї в уявленнях української молоді.

Формуванню сімейних взаємин і педагогічної культури батьків присвятили свої праці О. Зверева, О. Калюжна, Л. Києнко-Романюк, І. Савченко, І. Трубавіна, Т. Ушеніна. Характеристику сім'ї як соціального інституту, аналіз форм і методів соціальної роботи з нею знаходимо у роботах Т. Алексєнко, З. Зайцева, А. Капської, Л. Коваль, В. Постоного та ін.

Метою даної статті є історико-педагогічний аналіз особливостей функціонування інституту сім'ї на різних етапах розвитку суспільства.

Виклад основного матеріалу. "Сім'я в нашому суспільстві, – писав В. Сухомлинський, – це первинний осередок багатогранних людських відносин – господарських, моральних, духовно-психологічних, естетичних, виховних. Однак могутньою виховною та облагороджуючою силою для дітей вона стає тільки тоді, коли батько і мати бачать високу мету свого життя, живуть в ім'я високих цілей, що звеличують їх в очах дитини" [9].

Сім'я – явище історичне. Ще Конфуцій наголошував, що сім'я є найбільшою цінністю, людина, перш за все, була членом сім'ї, а вже потім належала до більш чисельних спільнот, в тому числі етносу, держави. Саме держава, піклувалася про кожну окрему ланку свого ланцюжка, і створювала всі умови для успішного його функціонування. Здорова, побудована на міцних моральних засадах сім'я упродовж віків мала велике значення для суспільства і ставала основою міцної держави. Адже любов вихована в родині – сприяла формуванню патріотизму, а пошана до батьків і старших ставала основою виховання дисципліни і відповідальності у громадському житті, вихована у сім'ї працездатність формувала працелюбність у державному житті. Таким чином, можна стверджувати, що родинна мораль є основою громадської моралі [7].

В Україні люди одружувались лише за спільної згоди і ніхто до XVII ст. не міг змусити дівчину чи жінку жити з нелюбом. Водночас для сім'ї чоловіка великим соромом було, якщо жінка забирала дітей і поверталася до свого роду.

В Радянській Україні сім'ї приділялось особливо важливе значення, в процесі соціалізації особистість гартувалася в конкретно направленому ключі. Серед населення велася

пропаганда сімейних норм та цінностей, а держава зі свого боку різноманітними методами намагалася забезпечити стабільність та оптимальні умови для розвитку сім'ї. В суспільстві була актуальною ідея, що одруження – це одноразова процедура, розлучення вважалось неприпустимим та гостро засуджувалось громадськістю, саме держава брала під свій контроль дане питання. Розлучених часто різко критикували в колективі, нерідко виключали з партії чи звільняли з високої посади.

Сьогодні в західній культурі встановлено рівноправність чоловіків і жінок у сімейних і шлюбних стосунках. В конституціях держав на засадах демократії задекларовані права всіх суб'єктів сімейних стосунків, рівноправність захищена законом і державою. Мораль же суспільства стосовно цього питання, як наголошує В.П. Савельєв, особливо у ХХІ ст. кардинально змінилась [8]. Відбулася сексуальна революція, яка вивільнила статеві стосунки від будь-яких етичних обмежень. Хоча певні плюси певний процес і приніс: досягнення значно більшої рівності статей, ніж в минулому, свободи і справедливості в сімейних відносинах та зростання можливостей жінок у самореалізації та самопізнанні. Проте приніс і надзвичайно багато негативних наслідків. Значно зменшилась стабільність сімей, шлюб перестав сприйматися як освячений Богом союз, який укладається довічно. Сьогодні в сім'ю граються, не пощастило з першим партнером, то пощастить з другим чи третім, зростає чисельність розлучень, а в таких випадках найбільше страждають діти, яким бракує батьківської уваги, тепла та любові [8].

Розуміння сім'ї західними науковцями зводиться до того, що сім'я – це союз чоловіка і жінки та їхніх дітей, які разом проживають і ведуть домашнє господарство. Так, Л. Дичевський визначає сім'ю як “об'єднання осіб і суспільний інститут, утворений на любові і вільному виборі жінки та чоловіка поєднаних шлюбом, які народжують і виховують наступні покоління таким чином, щоб нове покоління народжувало і виховувало наступні покоління [12].

Франциск Адамський підходить до розгляду сім'ї як до групи, котра охоплює суспільно визнаний вид статевого спілкування, має систему номенклатури, яка виражає відносини родинності і спадковості, як одиницю, яка забезпечує членам родини утримання і догляд, задовольняє їхні матеріальні потреби і готує до самостійного життя [11].

Децо інакше підходять до розгляду сутності феномену сім'ї вітчизняні науковці.

Інститут сім'ї, як зазначає О. Особа, несе велике соціальне навантаження, вона є сферою формування і ареною практичного прояву соціальних ідеалів, поглядів та інтересів людини. Саме в сім'ї та через сім'ю формуються первинні цінності і соціальні установки особи, сім'я закладає основи відносин між близькими людьми [7].

О. Пенькова зауважує, що сім'я, як мала соціальна група, тісно пов'язана із суспільством, змінюється і розвивається разом з ним. Розділяє цю думку і І. Загарницька, стверджуючи, що як елемент соціальної структури, сім'я відчуває на собі впливи усіх суспільних процесів: динаміку громадського життя, нові потреби і суперечності соціуму, які відображаються на її бутті, змінюючи структуру, функції, характер взаємодії та зв'язки із зовнішнім світом [5].

Водночас, як доводить у своїх працях В.Г. Поставий, саме українська сім'я виявилася найбільш стійким, соціально і духовно значущим елементом у національному вихованні особистості. Вона зберегла тисячолітню культуру народу, з глибин якої проглядається його етногенез. Науковець зауважує, що у цій нелегкій боротьбі вижила національна ідея народу, яка є основою творення змісту сімейного і соціального виховання дітей в нових умовах України.

Вітчизняні науковці встановили, що сьогодні цінність сім'ї і сімейних відносин у підростаючих покоління падає в зв'язку з формуванням у них нової системи цінностей, які базуються на егоїстичних пріоритетах, втраті сімейних традицій і звичаїв, низькому рівні уявлень про базовий соціально-психологічний обов'язок – батьківство чи материнство. Наслідком кризи цінності сім'ї є численні проблеми дитинства: порушення процесів формування у дітей духовно-моральної сфери; спостерігається духовно-моральна некомпетентність, відсутність у підростаючого покоління чітких уявлень про добро і зло, відповідальності перед своєю сім'єю, суспільством, державою.

На всіх етапах розвитку дитини в сім'ї, як на неї, так і на її батьків, постійно впливають різні фактори соціального середовища. Серед таких факторів В.С. Торохтій [10] виокремлює наступні:

1. “Склад думок” сім'ї. Фактор відображає соціально-психологічний аспект життя і відзначається своїми особливостями. Вся система цінностей, настанов, потреб та мотивів сім'ї орієнтована на реальні можливості її життєдіяльності. Склад думок сім'ї багато в чому визначається умовами життя. З часом формується здатність адаптації цілей, установок, ціннісних орієнтацій сім'ї до реалій зовнішнього

життя, готовність до різноманітних життєвих змін, професійної діяльності подружжя.

2. "Характер спілкування" сім'ї. Цей фактор також відображає соціально-психологічний аспект способу життя сім'ї. У нього є свої особливості, а саме: специфічна міжособистісна комунікативність, відкритість сімейної комунікації для соціального середовища, вираженість власних сімейних інтересів, неформальність відносин між членами сім'ї.

3. Ставлення соціального оточення до сім'ї. Даний фактор неоднозначний, нерідко характеризується суперечностями, а інколи і неадекватністю реальних домагань та очікувань. В одних випадках у дитини формується впевненість у можливості розв'язання складних життєвих завдань, а в інших – невпевненість у собі, у своїх батьках.

4. Традиції сім'ї. Традиції сім'ї засвоюються як уявлення про загальнолюдські цінності, правила і норми поведінки. Батьки і діти, зберігаючи загальні риси культури своєї народності, нації, засвоюють духовні цінності національного-духовного середовища. Традиції сім'ї виступають одним із засобів формування у дітей високих моральних якостей.

5. Інтелектуальний рівень учнів школи, групи, класу, де навчається дитина. Цей фактор неоднозначний і діапазон його впливу досить широкий. Від нього залежить успішність виховання, яка не визначається в абсолютних величинах, а завжди оцінюється за допомогою порівняння.

За даними Т.В. Буленко, найпоширенішими тенденціями розвитку сучасної сім'ї в Україні є наступні: - порушення механізму адаптації сім'ї до динамічних процесів у суспільстві; - послаблення захисної функції сім'ї (як матеріальної, так і психологічної); - структурно-функціональна трансформація сім'ї за невизначеності або суперечливості сімейних ролей; - зниження значення сім'ї в системі життєвих цінностей особистості з подальшою переорієнтацією значної частини молоді на позашлюбні стосунки або повторний шлюб; - погіршення дитячо-батьківських взаємин, зумовлене невідповідністю та закостенілістю батьківських норм; - стійка орієнтація подружжя на малодітну сім'ю; - загострення суперечностей між партнерами в орієнтації сім'ї на демократичний (з боку жінок) або патріархальний (з боку чоловіків) розвиток; - дисфункціональний розвиток сім'ї, ознаками якого є: тенденція до домінування, боротьба за владу обох партнерів, неузгодженість рольової поведінки, негнучкість сімейних норм, маніпуляція партнером, дітьми, ігнорування потреб, почуттів

членів сім'ї, конфліктна взаємодія; - ускладнення сімейної адаптації молодого подружжя внаслідок неадекватних дошлюбних очікувань, завишених вимог до партнера; - нестабільність життєвих планів в умовах економічної нестабільності [3].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, означені тенденції засвідчують, що сучасна українська сім'я переживає не найкращі свої часи, але ми цілком розділяємо думку В.Г. Постоного, який стверджує, що саме сім'я найміцніше тримається рідного ґрунту духовної культури, зберігає традиції і звичаї минулих поколінь свого народу і є своєрідним фільтром для засвоєння культури інших народів. Вчений наголошує і на тому, що споконвіку для нашого народу найвищими й святими були ідеали сім'ї як першооснови життя людини, своєрідної фортеці, яка забезпечує розвиток і захист найкращих якостей особистості.

Якою вона буде, сім'я кожного з громадян – щасливою чи не дуже, співчутливою або байдужою, – покаже час і наші прагнення до утвердження вічних сімейних цінностей. Якщо події, що відбуваються в нашій країні, приведуть до стабільності на прогресивному, якісному рівні, то буде сформована стійка система цінностей як на суб'єктивному, так і на об'єктивному рівнях.

До подальших напрямів дослідження окресленої проблеми належить пошук і конкретизація шляхів відродження сім'ї як соціокультурного та етнічного феномену третього тисячоліття.

1. Бех І.Д. *Виховання особистості: у 2 кн.* – К.: *Либідь*, 2003. – 280 с.

2. *Боришевський М.Й. Духовні цінності в становленні особистості громадянина / Боришевський М.Й. – Педагогіка і психологія. – 1997. – №1. – 144 – 150 с.*

3. Буленко Т.В. *Тенденції розвитку української сім'ї та її проблеми на сучасному етапі / Буленко Т.В.; [За ред. Максименко С.Д.] – К.: Інститут психології ім. Г.С. Костюка, 2001. – 20 – 24 с. – (Збірник наукових праць / Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України; т. III, ч. 4).*

4. *Вечерок Т.В. Сімейні традиції у моральному вихованні старшокласників / Вечерок Т.В.; [Методичний посібник]. – Херсон: Айлант, 2004. – 84 с.*

5. *Загарницька І. Сім'я як матриця людської особистості: сучасні тенденції розвитку / Загарницька І. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. – 39 – 42 с. – (Вісник Інституту розвитку дитини. / НПУ імені М.П. Драгоманова; Вип. 14).*

6. *Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти / За ред. Е.М. Лібанової. – К.: Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. – 248 с.*

СТРУКТУРА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

7. Особа О. Нівеляція сімейних цінностей як прояв культури постмодернізму / Особа О. – Молодь і ринок; 2012. – №12. – 128 с.

8. Савельєв В.П. Етика: навчальний посібник. [2-ге видання, випр. і доповн.] / В.П. Савельєв. – Львів: "Магнолія 2006", 2007. – 139с.

9. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка // Вибр. тв. у 5 т. – К., 1977. – Т. 5. – С. 410–414.

10. Торохтий В.С. Психология социальной работы с семьей. – М.: Рос. акад. образования. Центр социальной педагогики. Ин-т социальной работы, 1996. – 152 с.

11. Adamski F. Socjologia malzenstwa i rodziny. Warszawa, 1982. – С. 19.

12. Dyczewski I. Rodzina, spoleczenstwo. Panstwo. lublin. 1994. – С. 17.

Стаття надійшла до редакції 25.06.2014

УДК 378.011.3 – 051:17.022.1

Світлана Безбородих, аспірант кафедри педагогіки
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка

СТРУКТУРА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

У статті на підставі аналізу сучасної наукової літератури визначено структуру конкурентоспроможності майбутніх педагогів. Виявлено, що більшістю науковців розглянуто проблему формування вчителя як конкурентоспроможного спеціаліста, висвітлено шляхи формування конкурентоспроможності майбутнього фахівця, але відкритим залишається питання визначення структури конкурентоспроможності майбутніх педагогів. Встановлено, що структура конкурентоспроможності майбутніх педагогів буде визначатися за наступними компонентами: ціннісно-мотиваційним; когнітивним; індивідуально-психологічним; операційно-діяльнісним.

Ключові слова: компоненти, конкурентоспроможність, структура.

Літ. 13.

Светлана Безбородых, аспирант кафедры педагогики
Луганского национального университета имени Тараса Шевченко

СТРУКТУРА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТІ БУДУЩИХ ПЕДАГОГІВ

В статті на основі аналізу сучасної наукової літератури визначено структуру конкурентоспроможності майбутніх педагогів. Виявлено, що більшістю науковців розглянуто проблему формування вчителя як конкурентоспроможного спеціаліста, висвітлено шляхи формування конкурентоспроможності майбутнього фахівця, але відкритим залишається питання визначення структури конкурентоспроможності майбутніх педагогів. Встановлено, що структура конкурентоспроможності майбутніх педагогів буде визначатися за наступними компонентами: ціннісно-мотиваційним; когнітивним; індивідуально-психологічним; операційно-діяльнісним.

Ключевые слова: компоненты, конкурентоспособность, структура.

Svitlana Bezborodyh, Postgraduate Student of Pedagogy Department
Luhansk National University by T. Shevchenko

STRUCTURE OF THE COMPETITIVENESS OF FUTURE TEACHERS

The article is based on an analysis of the modern scientific literature defined structure competitiveness of future teachers. We found that most scientists considers the problem of the formation of the teacher as a competitive specialist, highlights ways of forming the future competitiveness expert, but the question remains open competitive structure determination of future teachers. Modern society requires highly skilled professionals who have the latest technology, seeking to develop their creativity, are competitive in the labor market. It was established that the structure of the competitiveness of future teachers will be determined by the following components: value-motivation; cognitive; individual and psychological; operational and activity.

Keywords: competitiveness, components, structure.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство потребує висококваліфікованих фахівців, які володіють новітніми технологіями, прагнуть розвивати свій творчий потенціал, є конкурентоспроможними на ринку праці. Отже, характер сучасного суспільного розвитку висуває до педагогів інші вимоги. По-перше, стала часом

непомірно складною система освіти. По-друге, якісно змінився звичайний педагог. Сьогодні люди краще освічені, більш вільно мислять, спокійніше змінюють місце роботи. Фундаментальні зміни у ставленні до роботи, освіти, стилю життя, потреб і соціальних чекань істотно змінили майбутнього педагога. Всі нові тенденції громадського життя